

**ЧОРНОМОРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ**

РОМАНОВА СВІТЛАНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 821.133.1.-31.09

**ХУДОЖНІ СТРАТЕГІЇ
КОНСТРУЮВАННЯ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ
У РОМАНАХ РОСИ МОНТЕРО**

10.01.04 — література зарубіжних країн

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

**Миколаїв
2015**

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі теорії та історії світової літератури імені професора В. І. Фесенко Київського національного лінгвістичного університету.

Науковий керівник: доктор філологічних наук,
професор

ФЕСЕНКО Валентина Іванівна,

Київський національний лінгвістичний університет,
завідувач кафедри теорії та історії світової літератури

Офіційні опоненти: - доктор філологічних наук

РЯЗАНЦЕВА Тетяна Миколаївна

Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України
старший науковий співробітник відділу
компаративістики

- кандидат філологічних наук, доцент

ОРЖИЦЬКИЙ Ігор Олександрович

Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна

доц. кафедри романської філології та перекладу

Захист відбудеться “ 22 ” грудня 2015 р. о 10 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 38.053.04 Чорноморського державного університету імені Петра Могили (54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10).

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Чорноморського державного університету ім. Петра Могили за адресою: 54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.

Автореферат розісланий

2015 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої
ради

О. О. Старшова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Криза ідентичності, що є невід'ємною складовою становлення не лише суспільства на зламі епох, а й кожного індивіда на перехідних етапах розвитку, становить основу проблемного поля сучасної іспанської літератури, написаної жінками. Генеза цього феномену закорінена, з одного боку, у західний світоглядний контекст, пов'язаний зі специфічним постмодерністським світовідчуттям розгубленості, недовіри, відриву від попереднього досвіду, несталості, фрагментарності, а з іншого – у особливий національно-історичний процес становлення іспанського суспільства у ХХ столітті.

Концепт ідентичності був об'єктом дослідження протягом багатьох десятиліть у різних галузях науки, від психології (А. Адлер, Р. Бернс, З. Фройд, Е. Фромм, К. Юнг), соціології (Т. Адорно, З. Бауман, Д. Келлі, Дж. Тернер, С. Холл), антропології (Д. Кемпбелл) до філософії, культурології і літературознавства (М. Бахтін, С. К'єркегор, П. Рікер). Ідентичність епохи постмодерну неодноразово ставала об'єктом дослідження сучасної вітчизняної і зарубіжної гуманітаристики (Б. Андерсон, З. Бауман, Ж. Бодрійяр, Ж. Дерріда, С. Куцепал, Ж. Ф. Ліотар, М. Фуко, С. Холл).

Особливий інтерес до проблеми постмодерністської ідентичності в іспанській літературі, написаній жінками, пояснюється глибокою ідентифікаційною кризою, що супроводжувала стрімкий перехід від диктаторського до демократичного типу державного управління, що його пережила країна в останній чверті ХХ століття. Попри певну хаотичність процесу, Іспанії вдалося не лише реконструювати свою внутрішню культурну, національну, мовну ідентичність, а й вибудувати сучасне плюралістичне, мультикультурне суспільство з урахуванням інтересів субалтерних груп внутрішніх вигнанців (жінок, циган, геїв тощо), за зауваженням українського іспаніста О. Пронкевича. Особливу роль у процесі осмислення, інтерпретації змін, що відбуваються, та вибудовуванні нового типу світосприйняття відіграє сучасна іспанська література, написана жінками. Специфікою жіночого фокусу сприйняття проблеми конструювання постмодерністської ідентичності є акцентування гендерної складової феномену. Гендерна спрямованість ідентифікаційних шукань зумовлена усвідомленням штучно нав'язаних стереотипних категорій, які не відповідали реальним потребам жіночої спільноти, і знайшла вирішення у реалізації жіночого прагнення знайти свій власний голос і дійсно творити власну літературу, за визначенням іспанської дослідниці К. Ньєва де ла Пас. Жінки Іспанії, що наприкінці ХХ століття вперше здобули можливість вільно виписувати власне буття і себе у ньому, відкривають не лише іспанській національній спільноті, а й усьому світові нові горизонти самопізнання.

Показовим у процесі пошуку іспанськими письменницями власного способу самовираження і формування сучасної літератури є творчість Роси Монтеро. Цінною особливістю її творчого доробку є наочний еволюційний розвиток, що пройшла авторка разом зі своєю країною (від класичного феміністичного підходу до літератури до зрілої постмодерністської прози у всьому її розмаїтті). Саме тому очевидний акцент її зрілої творчості на проблемі конструювання власної ідентичності є знаковим для сучасної іспанської літератури.

Актуальність дослідження пояснюється інтересом сучасного літературознавства до стратегій конструювання постмодерністської ідентичності, що повною мірою представлені у романах Роси Монтеро. Досі в українській та зарубіжній науці про літературу не було системних праць, присвячених художнім стратегіям конструювання постмодерністської ідентичності в іспанській прозі, написаній жінками, зокрема й у творчості Роси Монтеро.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконувалась на кафедрі теорії та історії світової літератури імені професора В. І. Фесенко Київського національного лінгвістичного університету Міністерства освіти і науки України в межах науково-дослідницької теми «Світова література в історичному зрізі: сучасні підходи та інтерпретації», затвердженої Вченою радою КНЛУ (протокол № 3 від 29 жовтня 2001 року).

Тему дисертації затверджено Вченою радою Київського національного лінгвістичного університету (протокол № 11 від 30 березня 2015 р.)

Мета роботи полягає у комплексному дослідженні художніх стратегій конструювання постмодерністської ідентичності в романах Роси Монтеро.

Поставлена мета передбачає розв'язання таких **завдань**:

- окреслити теоретичні та філософсько-культурологічні підвалини конструювання гендерної ідентичності в епоху постмодернізму;
- розкрити специфіку розвитку іспанської літератури, написаної жінками наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.;
- визначити роль і місце творчості Роси Монтеро в контексті вивчення іспанської прози, написаної жінками наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття;
- виявити особливості стратегії де/реконструкції світових метанаративів у процесі вибудовування ідентичності у романах Роси Монтеро;
- схарактеризувати своєрідність функціонування художнього простору в процесі конструювання ідентичності у романах Роси Монтеро;
- з'ясувати значення наративної ідентичності для вибудовування постмодерністської ідентичності в романах Роси Монтеро.

Об'єктом дослідження є романи Роси Монтеро «Дочка людоджера» (*La hija del canibal, 1997*), «Серце Тартару» (*El corazón del Tártaro, 2001*), «Історія прозорого короля» (*Historia del Rey Transparente, 2005*), «Інструкції зі спасіння світу» (*Instrucciones para salvar el mundo, 2008*) та «Сльози у дощі» (*Lágrimas en la lluvia, 2011*), обрані з огляду на значну присутність у них художніх стратегій конструювання постмодерністської ідентичності.

Предметом дослідження є художні стратегії конструювання постмодерністської ідентичності у прозі Роси Монтеро.

Методологічні засади роботи. У роботі застосовано полікритичний підхід до аналізу тексту із залученням положень культурно-історичного літературознавства та культурних студій (Н. Висоцька, Д. Лабаньї, О. Пронкевич), елементів феміністичної критики (Дж. Батлер, С. де Бовуар, І. Жеребкіна, Ю. Крістева, Е. Сіксу, Е. Шовалтер), теорії гендеру (В. Агеєва, Н. Габрієлян, Ж. Лакан, Н. Чухим), теорії постмодернізму (Р. Барт, Ж. Бодрійяр, Ж.-Ф. Ліотар, М. Фуко). Такий підхід дозволив з'ясувати специфіку функціонування художніх стратегій вибудовування постмодерністської ідентичності у прозі Роси Монтеро.

Методологічну основу дослідження складають базові принципи теорії ідентичності (А. Адлер, З. Бауман, Р. Бернс, Е. Еріксон, І. Кон, К. Роджерс, Г. Таджфел і Дж. Тернер). Проблематика змісту та механізмів становлення постмодерністської ідентичності вивчалася з позицій, розроблених у працях З. Баумана, Ж. Бодрійяра, Ж. Дерріда, Ж.-Ф. Ліотара, М. Фуко, С. Холла.

Аналіз екзистенційного та психологічного аспектів ідентичності був проведений на основі доробку психоаналітичних студій (Е. Берн, Ж. Лакан, К. Пінкола Естес, А. де Сузнель, З. Фройд, К. Юнг), із застосуванням інструментарію міфокритичного літературознавства (М. Еліаде, Дж. Кемпбелл, Е. Мелетинський, Е. Нойманн, В. Пропп, В. Топоров) та філософської антропології (К. Леві-Строс, Е. Ліч).

В основу поетикального аналізу текстів Роси Монтеро були покладені здобутки вітчизняного та зарубіжного літературознавства (С. Амаго, Н. Висоцька, К. Глен, Х. Ескудеро, Ж. Женетт, К. Нієва де ла Пас, О. Пронкевич, Ц. Тодоров, В. Фесенко).

Наукова новизна дослідження визначається першою в українському літературознавстві розвідкою, присвяченою творам сучасних іспанських авторок. Вперше у вітчизняному літературознавстві аналізуються ще не перекладені українською мовою тексти романів Роси Монтеро (існує переклад роману «Дочка людожера» російською мовою, що вийшов друком у видавництві «Іностранка» (Иностранка) 2006 року). Вперше в українській і зарубіжній науці про літературу здійснюється комплексне дослідження художніх стратегій конструювання постмодерністської ідентичності на матеріалі романів Роси Монтеро. До аналізу залучаються найновіші твори іспанської романістики, малодосліджені не лише у вітчизняному, а й в іспанському літературознавстві.

Практичне значення роботи полягає у введенні в український науковий дискурс творчості показової постаті сучасної іспанської літератури – Роси Монтеро. Матеріали та висновки дослідження можуть використовуватися для подальшого вивчення іспаномовних літератур у вітчизняній науці, а також для укладання навчальних посібників і розробки навчальних курсів з історії світової літератури доби постмодернізму, історії іспанської літератури кінця ХХ – початку ХХІ століття та спеціальних курсів з літератури, написаної жінками. Здобутки дисертаційної роботи можуть бути корисні для написання дипломних, магістерських і дисертаційних робіт, тематика яких пов'язана з історією іспанської літератури межі ХХ–ХХІ ст., та під час підготовки до семінарів і наукових конференцій.

Особистий внесок здобувача. Дисертація та опубліковані за нею статті написані авторкою самостійно.

Апробація результатів дослідження здійснювалася на наукових конференціях, конгресах і семінарах, окремі її аспекти викладено у 7 виступах на наукових зібраннях: на ІХ міжнародній конференції молодих учених (Київ, Інститут літератури НАНУ, 19–21 червня 2007 р.); на всеукраїнській науковій конференції «Схід на Заході, Захід на Сході: діалог світоглядних та художніх парадигм» (Київ, КНЛУ, 2008 р.); на першому конгресі іспаністів України (Київ, НУ «Києво-могилянська академія», 25–26 червня 2009 р.); на міжнародній

конференції «Дні іспанської мови і культури у Харкові «Слідами Мігеля Ернандеса» (ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 23–24 вересня 2010 р.); на всеукраїнській науковій конференції «Модуси автобіографічного письма» (Київ, 2010 р.); на всеукраїнській науковій конференції «Топос тварини як антропологічне дзеркало» (Київ, 2011 р.); на всеукраїнській науковій конференції «Онтологія літератури в сучасному комунікативному просторі» (Чорноморський державний університет ім. Петра Могили, 10 квітня 2015 р.); на міжнародній науковій конференції «Транскультурні коди літературного дискурсу» (КНЛУ, 19–20 березня 2015 р.); на міжнародній науковій конференції «Літературний процес: на перехресті глобалізаційних викликів» (Київський університет ім. Б. Грінченка, 3–4 квітня 2015 р.).

Матеріали дисертації апробовано в курсі іспанської літератури для студентів третього курсу романського факультету КНЛУ.

Результати дослідження представлено у 5 публікаціях, надрукованих у фахових виданнях ДАК МОН України, 1 додатковій та 1 публікації у зарубіжному виданні.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаної літератури, що нараховує 296 позицій. Загальний обсяг дисертації становить 227 сторінок, з них 200 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** окреслено проблематику дисертаційної роботи, надано обґрунтування актуальності обраної теми, сформульовано мету, завдання, об'єкт та предмет дослідження, визначено наукову новизну, методологічну й теоретичну основу роботи, а також наведено дані про апробацію основних її положень.

Перший розділ «Проблема ідентичності у творчості Роси Монтеро у контексті іспанської літератури доби постмодернізму, написаної жінками» структурно складається з трьох підрозділів та присвячений узагальненню сучасних уявлень про категорію ідентичності.

У цьому ж розділі міститься огляд дослідницьких робіт, присвячених творчості Роси Монтеро, визначається її роль у контексті історії іспанської літератури, написаної жінками. Постать авторки вивчається як ключова з погляду осмислення художніх стратегій конструювання постмодерністської ідентичності в іспанській культурі й літературі, написаній жінками наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття.

У **підрозділі 1.1. «Філософсько-культурологічні підвалини конструювання ідентичності в епоху постмодернізму»** розкрито особливості феномену ідентичності, який з точки зору філософії постмодернізму є складним, багатоаспектним концептом, що повною мірою корелює зі світоглядними установками своєї епохи. Характеристиками цього феномену найчастіше визнають динамічність, постійну мінливість під впливом оточуючого світу, мозаїчну природу, що складається з фрагментів досвіду, ролей, масок, контекстів, вчинків, які перебувають у безперервному русі низки смертей-народжень. Конструювання власної ідентичності мислиться як довгий складний процес, найважливішим

етапом якого є відмова від ідеї цілісності «Я» і набуття навичок приймати і критично ревізувати (відкидати/додавати частки) власну, розщеплену на безліч частин Самість. Діалектика постмодерністської ідентичності полягає у тому, що зрілий індивід має лишатися тотожним самому собі й, водночас, бути референтним безлічі несхожих життєвих ситуацій, що постійно змінюють одна одну. Успішне конструювання постмодерністської ідентичності передбачає відмову від ілюзорного образу сталого, незмінного «Я» і вміння постійно оновлювати, регенерувати структури й характеристики Самості відповідно до мінливого світу. У такій ситуації попередній досвід не може повністю забезпечити стабільне підґрунтя для вибудовування ідентичності індивіда, але його фрагменти можуть бути використані як матеріал для подальшої інтелектуальної роботи. Тобто, попередній досвід має бути розділений на окремі компоненти, що згодом послугують сировиною для вибудовування нової специфічної складової постмодерністської ідентичності. Такий процес, у різних його реалізаціях, українські дослідники (Н. Висоцька, О. Пронкевич) називають де/реконструкцією і включають його в інструментарій методології постмодернізму.

Специфіка ситуації кінця XX – початку XXI століття полягає в тому, що криза світоглядних орієнтирів спровокувала онтологічну ситуацію, яка у філософському осягненні за своєю структурою співвідноситься з ситуацією первісного міфу. Відбулася втрата традиційного, звичного, зрозумілого «золотого століття», його замінив хаос, що у подальшому належить перетворити на космос. Людина залишилась самотньою у своїх спробах зорієнтуватися у світі, який так швидко трансформується й розпадається.

Описані обставини типологічно тотожні закономірному процесу міфологічного відтворення світобудови, з усіма належними міфологічними фазами: хаос, зародження світу, народження героя, боротьба героя, перемога, утвердження нового світу та ін. У фокусі нового вільного мультикультурного світогляду сучасне суспільство (жіноцтво, індивід) спробувало остаточно відкинути «мотлох минулого» як такий, що не спрацьовує в оновлених умовах. Проте відсутність іншого підґрунтя для побудови нової культурної парадигми змусила інтелектуалів звернутися до витоків. Їхньою реакцією на ситуацію, що склалася, стала зацікавленість проблемами міфології загалом та питанням міфотворчості зокрема. В умовах глобалізації, тотальної симуляції, недовіри до будь-яких наративів назріла нагальна потреба звернення до тих феноменів, що містять універсальні орієнтири, дозволяють сучасній людині почуватися безпечно та комфортно. Усім зазначеним вимогам відповідає міфологія, яка є продуктом колективного несвідомого, або мудрістю, що повстає з глибин людської психіки, за виразом Е. Ноймана. Несвідомі знання про походження життя, світобудову, а також базові моделі пошуку людиною свого місця у світі, тобто вибудовування ідентичності, відображені у ритуалах і міфах. Актуалізація міфологічного досвіду пробуджує найдавніші образи, що лягли в основу світогляду й проявляються у свідомих і несвідомих психічних реакціях представників певної людської спільноти.

Необхідність гармонізувати світогляд, ціннісні орієнтири, звички зі зміненим, новим зовнішнім світом спонукає до саморефлексії. У цьому сенсі тіло,

яке являє собою систему озовнішнення людини, вмістилище її Самості, стає метафорою світу, що змінюється. Так само, як людина має пристосовуватися до динамічного світу, у якому вона живе, ідентичність має змінюватися відповідно до змін тіла, у якому міститься, а саморефлексивна оповідь спрощує ці складні процеси.

У підрозділі 1.2. «Пошук гендерної ідентичності в іспанській прозі ХХ – початку ХХІ століття, написаній жінками» висвітлено генезу іспанської літератури, написаної жінками в період від епохи Ренесансу до наших днів, з акцентом на літературний процес ХХ століття. Подано періодизацію та типологію іспанської прози, написаної жінками у ХХ ст., розкрито визначальні чинники розвитку іспанської жіночої романістики, окреслено її репрезентативні тенденції, ключові постаті й знакові тексти. Представлена періодизація спирається на авторитетні проекти систематизації історії іспанської прози, створеної жінками (П. Ньєва де ла Пас, Ф. Ріко, Б.Чіплікаускайте).

Виокремлено й визначено три періоди іспанського жіночого літературного процесу ХХ століття: дофранкістський (до 1936 рр.), період диктатури (1936-1975) та постфранкістський (після 1975 року), творчі здобутки яких є визначальними (на правах літературної традиції) для авторок початку ХХІ століття.

Схарактеризовано стан іспанської прози, написаної жінками на межі ХХ–ХХІ ст. Явище сучасної іспанської прози, написаної жінками, формується в контексті глибокої духовної та ідентифікаційної кризи, яка охопила всі західні суспільства споживання. Спільним знаменником, що дає підстави розглядати вельми розмаїту у формально-змістовому плані жіночу прозу початку ХХІ століття як єдиний феномен, є передовсім проблематика занепаду міжособистісного спілкування; загальне розчарування у результатах досягнень феміністичного руху; зневіреність у можливості змінити споконвічні несправедливі стосунки чоловіка і жінки; неспроможність ані чоловіка, ані жінки повною мірою виконувати свої гендерні ролі й відчуття фрустрації через це. Спроби критичної ревізії власного і колективного досвіду та де/реконструкції власного «Я», оточуючого світу, минулого, традицій. Тема жінки як особистості та її ролі в сучасному суспільстві продовжує хвилювати письменниць. Тепер героїнею частіше стає інтелектуально зріла жінка середнього віку, яка задається питаннями пошуку сенсу життя. Її хвилює стан світу, відчуття власного відчуження від спільноти, віднайдення власної ідентичності як точки опори в динамічному світі. Спираючись на низку досліджень (Е. Бош, Ж. Ніколс, І. Ордоньєс), доведено, що спроби подолати стереотипи, які є складовими патріархального міфу, на різних рівнях світогляду стають предметом сучасної іспанської літератури, написаної жінками.

Продемонстровано, що іспанська література, написана жінками, сягаючи корінням у середньовіччя, протягом ХХ століття пройшла всі етапи становлення: зародження (або інфантильний стан), фазу наслідування Іншого, фазу непокори та бунтарства (що відповідає підлітковій свідомості), відділення, самопізнання і вибудовування власного світобачення – і, нарешті, вступила у фазу зрілого аналітичного переосмислення чужого і свого досвіду в процесі власних ідентифікаційних шукань.

У підрозділі 1.3. «Творчість Роси Монтеро в контексті вивчення іспанської прози доби постмодернізму, написаної жінками» проводиться огляд аналітичних робіт, присвячених доробку письменниці. Зауважено, що художня творчість Роси Монтеро сьогодні є об'єктом вивчення в курсі з літературознавства та історії літератури у провідних університетах не лише Іспанії, а й усього світу. Висока оцінка творчості Роси Монтеро з боку критики підтверджена дванадцятьма національними і міжнародними літературними преміями. Багатьма науковцями з усього світу визнаний вагомий внесок авторки у процес становлення й розвитку іспанського феміністичного руху (Л. Алькоф, І. Баллестерос, Дж. Л. Браун, Е. Гаскон Вера, К. Девіс, Ф. Затлін, А. Кабалле, І. Ордоньєс, Е. Сіурана, Л. Фалькон, Дж. Флекс, Б. Чіплікаускайте та інші). Беззаперечними є також комерційний успіх і популярність її творів, виражені в багаторазовій адаптації її текстів для кіно, театру й опери.

Різні аспекти творчості письменниці вже понад тридцять років досліджуються на академічному рівні, в контексті сучасних літературних течій та напрямів, літературознавцями іспаномовного світу, країн Західної Європи та США. Зокрема, предметом уваги вчених стає зв'язок ранніх текстів письменниці з феміністичною теорією і критикою (А. Амель, К. Глен, Х. Ескудеро, О. Майєрс, М. Мартінес, Ш. Монтеро Родрігес). У цьому контексті досліджується проблематика владних і гендерних стосунків (Х. Аумада Пенья), деконструкція авторкою патріархального мовного канону, ревізія традиційних гендерних ролей, проблематизація ролі жінки у сучасному суспільстві, дослідження концепту маргінальності тощо. Існує значний науковий доробок, присвячений вивченню ранньої прози Роси Монтеро, що висвітлює вплив творчості авторки на формування та стрімкий розвиток феміністичної літератури Іспанії перехідного періоду. М. С. Гарджес, К. Девіс, Х. Ескудеро, А. Кабаньєс, М. Осоріо, І. Пертуса, С. Регаццоні, М. Стюарт, І. Торрес Рівас та ін. присвятили свої розвідки визначенню місця доробку романістки у літературному процесі Іспанії кінця ХХ – початку ХХІ століття та дослідженню етапів розвитку Роси Монтеро як письменниці.

Для визначення специфічних авторських домінант творчості важливу роль відіграють дослідження нарративних стратегій письменниці, таких як іронія (А. Девайні Джаспер, Ф. Раймонд Джерні), інтертекстуальність (К. Вогербауєр, К. Девіс), порушення меж жанрів (К. Альборг, Х. Ескудеро, В. Найтс). Окремим аспектам творчості Монтеро присвячені дослідження специфіки створених письменницею персонажів (А. Амель, Е. Мігель Мартінес, І. Торрес Рівас), особливості антиутопії вивчала І. Пертуса, тему розчарування проаналізували М. К. Альбарран, Е. Веласко Маркес. Мотиви пам'яті стали темами дослідження К. Гатцемаєр, С. Гонсалес Морено, філософським аспектам деструкції/регенерації присвятив свою розвідку Х. Ескудеро. Наявний також погляд на творчість письменниці крізь призму компаративного літературознавства (у порівнянні з творами інших митців: Х. Гоїтісоло, П. Зюзкінда, Ф. Кафки, К. Мартін Гаїте, К. Рієри) під авторством М. Гарралета Таберна, П. Карреро Ерас, М. К. Сервен Дієс, А. Е. Сміт, Л. Суннен та міждисциплінарних досліджень (Х. Ескудеро).

Найгрунтовнішою розвідкою проблеми ідентичності у художній творчості Роси Монтеро є книга американської професорки Ванеси Найт, яка також видала

низку інтерв'ю з письменницею. У роботі дістали всебічного пояснення соціально-історичні умови, що призвели до буму жіночої літератури в Іспанії на початку 80-х років ХХ століття. Вчена дослідила амбівалентну роль материнської фігури у розвитку іспанського феміністичного руху, започаткувала диспут щодо використання металітератури у вибудовуванні жіночої ідентичності. Звернулася до проблеми фантастичного як способу нарації та проблематизувала зростаючу увагу до дискурсу ідентичності у прозі Р. Монтеро.

Другий розділ – «Конструювання міфологічної основи постмодерністської ідентичності у романах Роси Монтеро» – присвячений аналізу механізмів відбору авторкою елементів світового метанаративу, проведений на змістовому рівні. А також він містить аналіз структурного рівня обраних текстів, що продемонстрував наявність чіткої, логічної структури розвитку індивіда на шляху конструювання власної ідентичності, з усіма передбаченими класичним міфом етапами (зародження, несвідомий стан, ініціація, бунт – відрив від материнського, окреме гармонійне існування, або смерть і розчинення у несвідомому). Особливу увагу авторка приділяє кризовим, перехідним етапам розвитку свідомості, що супроводжуються у Монтеро ритуалами переходу (Е. Ліч).

У підрозділі 2.1. «Конструювання ідентичності через взаємодію з образом Іншого» фокус дослідження зосереджено на проблематиці й тематиці Іншого, що тісно пов'язана з ідеями Ж. Лакана щодо самоідентифікації індивіда. У своєму психоаналітичному дослідженні про стадії дзеркала філософ доводить залежність вибудовування структури суб'єктивності від образу Іншого. Інакше кажучи, процес ідентифікації між реальним і уявним «Я», собою і своїм відображенням у дзеркалі забезпечує індивіду примарну цілісність фрагментарного реального досвіду. У ході розвідки було досліджено роль концепту Іншого у процесі конструювання ідентичності як безпосередньо через у-пізнання (re-conocimiento – ісп.) себе у дзеркалі, так і через анімалістичний код та прийом гендерного перевдягання як модифікації концепту.

У підрозділі 2.1.1. «Я» для Іншого: дзеркало та ім'я як маркери вибудовування ідентичності» досліджено символічну роль дзеркала та значення імен персонажів у романах Роси Монтеро («Історія прозорого короля», «Серце Тартару», «Дочка людоджера»). Продемонстровано, що прагнення вибудувати власну ідентичність, долаючи фрагментарне самосприйняття, та схопити цілісний образ власного «Я» є наскрізним для всіх романів Монтеро. Доведено, що метафора віддзеркалення у текстах Роси Монтеро відбиває процес формування жіночої ідентичності через призму лаканівської теорії про стадію дзеркала. Продовжуючи тему знакової номінації у романах авторки, варто зазначити, що іменам персонажів Роса Монтеро приділяє багато уваги. Майже всі імена мають багатозначні конотації (інтертекстуальну, граматичну, міфологічну тощо). Письменниця об'єднує всі конотації імені й пропонує саму можливість багатовекторного прочитання, що дозволяє поглибити розуміння змісту текстів.

Так, інтерпретація полісемічних імен у романі «Історія прозорого короля» відкриває нові сенси. У ракурсі гендерної ідентичності ім'я головної героїні Леола може мати таку конотацію: корінь Лео («leo» (лат.) – лев) виражений іменником чоловічого роду (ні «lea» (лат.), ні «leona» (ісп.) – левиця), а частка «la» є артиклем

жіночого роду. Тобто ім'я героїні несе в собі граматичні ознаки обох родів, але не набуває форми ані остаточно жіночого, ані остаточно чоловічого роду. Таким чином, розглядаючи ім'я головної героїні як символ, можна помітити, що категорія гендерної ідентичності у її постмодерністському прочитанні виступає одним із провідних мотивів роману. В іншому прочитанні слово Лео є формою першої особи однини теперішнього часу дієслова leer (ісп.) – читати, тобто «читаю», що в поєднанні з артиклем жіночого роду «la» означатиме «читаю її». Це може бути сприйнятим як зізнання героїні в тому, що вона є нічим іншим як самонарацією, яку вона/читач читає протягом життя/оповіді. Варто відмітити, що з усіх можливих словникових варіантів авторка, обираючи ім'я для героїні, не зупиняється на жодному, а використовує штучно створену конструкцію з залученням різних граматичних форм і навіть мов. Стає очевидним ще одне значення, закладене в ім'я протагоністки, – мотив вибудовування ідентичності з зовсім різних складових. Як її ім'я було сконструйоване письменницею під час написання роману, так і ідентичність героїні будується в акті виписування Леолюю свого «Я».

Підрозділ 2.1.2. «Анімалістичний код вибудовування ідентичності у романах Роси Монтеро» присвячений вивченню реалізації анімалістичної метафорики у творах письменниці. З'ясовано, що для створення багатогранних образів своїх персонажів Монтеро використовує образи реальних тварин (кінь, собака, кіт, кабан, ящірка) та міфічних (василіск, дракон, единоріг). До образів фантастичних тварин авторка вдається, щоб краще передати специфіку середньовічної свідомості європейця у романі «Історія прозорого короля», дії якого відбуваються у Франції XII-XIII ст.

Долаючи етапи становлення Самості на шляху вибудовування ідентичності, герої Монтеро прагнуть пізнати істинну, глибинну первісну сутність власної природи, і саме образ тварини виступає модифікацією концепту Іншого, постає метафорою, що за К. Юнгом завжди втілює вихідну інстинктивну природу індивіда. Трансформація ідентичності персонажів Монтеро може бути прочитана через анімалістичну символіку.

У підрозділі продемонстровано, як через серію трансформацій тваринних образів у творі авторка засвідчує здатність героїнь подолати багатоступеневий шлях зростання і досягти, зрештою, основної мети свого розвитку – гармонійного стану пізнання і прийняття власної Самості.

Центральною ідеєю оприявлення анімалістичного коду в романах є здатність зрілої свідомості героїнь до о-своєння Іншого, тобто процесу інтеграції структур Іншого у власну гармонійну багатовимірну структуру. Авторці вдається майстерно використати анімалістичну символіку для створення цілісного образу персонажа на певному етапі його розвитку.

2.1.3. «Де/реконструкція гендерних стереотипів за допомогою принципу cross-dressing» присвячений розгляду авторських особливостей використання принципу cross-dressing, або перевдягання персонажа однієї статі в костюм протилежної, що є характерним прийомом постмодерністської онтології з властивою для неї домінантою гри. Принцип гендерного перевдягання є складовою частиною маскараду (А. Грінштейн) як реалізації світоглядних категорій постмодернізму: множинності, плинності, штучності, ефемерності, приховування

істинної сутності. У процесі вибудовування ідентичності принцип cross-dressing відіграє роль маски, що за І. Коном гарантує анонімність, дозволяє набути вигляду Іншого, компенсує те, чого бракує особистості, саме тому вона нав'язує і визначає певну модель поведінки. Маска є засобом адаптації до світу, інструментом пристосування до конкретних життєвих ситуацій, водночас вона є засобом захисту від реальності та джерелом власної реальності. Термін cross-dressing входить до понятійного арсеналу феміністичної критики, а вивчення феномену використовується у контексті досліджень гендерної ідентичності. Комбінація гендерних маркерів (тілесних проявів, одягу, голосу, поведінкових реакцій, володіння зброєю) у романах письменниці свідчить про постійне переплетення ідентичностей і дозволяє прочитати їх у термінах «тіла як ситуації» за Дж. Батлер.

Продемонстровано, що експерименти з перевдяганням у процесі вибудовування ідентичності властиві авторській манері Роси Монтеро. Тут варто згадати Лусію Ромеро з «Дочки людоджера», що інколи приміряє образ огрядної, безперервно вагітної, щасливої матері багатодітного сімейства у спробах заглушити біль від втрати власної дитини і надій на материнство. Такі невдалі намагання вмонтувати у структуру власного «Я» ілюзорні фрагменти змушують жінку, зрештою, відмовитися від масок і вибудувати гармонійну ідентичність. Цікавим для аналізу є епізод перевдягання андроїда Бруни Хаскі з роману «Сльози у дощі» у людський одяг з метою вдати представницю руху борців з андроїдами. У цьому випадку письменниця піднімає складні питання постгуманістичних теорій про ступінь відмінності між кіборгом і людиною. У даному підрозділі увагу зосереджено на дослідженні процесу де/реконструкції гендерних стереотипів через принцип cross-dressing у процесі вибудовування ідентичності героїнями Роси Монтеро. Для ілюстрації реалізації мотиву перевдягання у текстах письменниці у його гендерному аспекті обрано один із найяскравіших прикладів – роман «Історія прозорого короля». Серія повторюваних змін вестиментарного коду (жіноче/чоловіче вбрання) у зазначеному романі проблематизує полісемічні зв'язки між тілом, статтю і гендерною ідентичністю.

Подвійність гендерної ідентичності героїнь Монтеро – не проста нейтралізація статевих розбіжностей, що могло б перетворити їх на гермафродитів (Дуода з «Історії прозорого короля»). Вона набуває філософського значення андрогіна, що є невід'ємною характеристикою цілісної особистості, самодостатньої, незалежної, відмінної від решти подібних, у стані повного задоволення бажань, повноти відчуттів, почуттів і фізичних якостей, досягнення гармонійної єдності протилежностей, просвітлення, внутрішньої гармонії, мудрості та безсмертя – всіма цими ознаками можна схарактеризувати протагоністку Леолу наприкінці її життєвого шляху.

У підрозділі 2.2. «Конструювання ідентичності шляхом моделювання художнього простору» увагу приділено значенню художнього простору в процесі вибудовування ідентичності у романах Роси Монтеро. Логіка дослідження витікає з ідеї текстуальної природи сучасного міфу за Р. Бартом та підтверджується думкою радянського філолога В. Топорова про те, що будь-який текст є просторовим, а будь-який простір – текстологічним, тобто простір є невіддільним елементом міфу і його атрибутом. Говорячи про роль простору в процесі

міфотворення, В. Топоров називає його одним із найважливіших елементів міфопоетичної архаїчної моделі світу, особливою категорією, що відіграє винятково важливу роль у відповідних уявленнях. На думку дослідника, міфопоетичний простір структурується через взаємодію низки бінарних опозицій, оснований на антонімії внутрішній – зовнішній у різних варіаціях: «дім – вулиця», «центр – периферія» тощо. У даному підрозділі досліджено таку модифікацію зазначеної опозиції, як «замкнений – відкритий» простір.

Підрозділ 2.2.1. «Замкнений простір як реалізація материнського архетипу у процесі вибудовування ідентичності» демонструє важливість для розуміння авторської концепції конструювання постмодерністської ідентичності у романах Роси Монтеро аналізу замкненого простору, що є одним із оприявлень архетипу матері у художньому світі письменниці. Беручи до уваги той факт, що архетип матері у найширшому сенсі символізує життєвий досвід кожної людини, його аналіз дає можливість дослідити процес ревізії минулого під час де/реконструкції міфологічної основи постмодерністської ідентичності. Замкнений простір, структурований авторкою за принципом материнського архетипу «більше, що вміщує менше», створює складну ієрархічну структуру: місто – помешкання (дім, фортеця, замок, хижка) – кімната (спальня, кухня, вітальня, камера в'язниці) – меблі (ліжко, шафа, шухляда) – сховище (скринька, сейф). Ця авторська стратегія, що є визначальним елементом розбудови ідентичності персонажів Монтеро, є показовою (специфічною) для усієї романної творчості письменниці.

Серед прикладів – детальний опис Мадрида, що поступово звужується до сейфу в підземному банківському сховищі, де героїня знаходить підтвердження своїх найстрашніших підозр щодо обману чоловіка та ілюзорності власного життя у романі «Дочка людоджера». Цікаво, що поштовхом до усвідомлення розпорошеності власного «Я» і початку вибудовування ідентичності у тексті виступає замкнений простір морозильної камери на кухні героїні, у якому Лусія зберігає фрагмент свого минулого «щасливого» життя – відрізаний палець колись коханого чоловіка Рамона. Загадковий, мінливий простір замку Дуоди з роману «Історія прозорого короля» підтверджує висунену гіпотезу. Середньовічна фортеця, побудована спеціально для того, щоб випадковий гість не зміг самотужки вибратися з неї, стає осередком прийняття Леолою своєї мінливої гендерної ролі. Одночасно цей замкнений простір виявляється згубним для його господині Дуоди, чия свідомість, не здатна випростуватись до рівня андрогінного світогляду, перетворює прекрасну жінку на відразливого, кровожерного монстра. Аналізуючи згаданий мотив у цьому романі, варто звернути увагу на будівлю жіночого монастиря (підкреслено замкненого простору для обраної спільноти) з величною бібліотекою у центрі, найбільшим скарбом якої є скриня з трьома наймудрішими книжками, що розвіюють усі сумніви не лише героїні, а й читача. Не можна оминати увагою і кімнату інфантильного сорокарічного лікаря з «Інструкцій зі спасіння світу», що днями сидить у віртуальних просторах Інтернету, зв'язаний із зовнішнім світом, неначе пуповиною, лише дротом від «мишки» у кімнаті, заповненій «амніотичним димом», що є ілюстрацією несвідомого стану розвитку особистості. І, на противагу, комфортну, упорядковану, охайну кімнатку юної повії, біженки з охопленої війною Сьєрра Леоне, що бачила нелюдські, смертельні

муки своїх рідних від рук садистів-головорізів та ще підлітком пережила роки постійних звалтувань. Такий контраст демонструє здатність зрілої особистості упорядковувати власний світ і конструювати ідентичність шляхом перетворення навіть найболючіших спогадів на корисний досвід. Саме ця героїня є прикладом цілісної особистості, що надихає інших персонажів на конструювання власної гармонійної ідентичності. Для більш детального аналізу моделювання замкненого простору як художньої стратегії конструювання постмодерністської ідентичності у романах Роси Монтеро було обрано текст роману «Серце Тартару» як найбільш показовий.

Дослідження складної ієрархії замкнених просторів у зазначеному творі Монтеро підтвердило, що, починаючи з топосу міста, авторка поступово згортає простір роману до розмірів будинку – кімнати – шафи – маленької скриньки, які у сконцентрованій формі заселяє змістами. Важливим об'єктом такого «згущеного» простору є музична скринька, вміст якої символізує абсолютну гармонію, що є основою і джерелом світобудови. У християнському контексті це всюдисущий образ Бога, у міфологічному – надія, що залишилася на самому дні скрині Пандори, у психоаналітичному – інтенція свідомості в безмежжі несвідомого, в архетипному – «нетлінні кістки» тощо.

Символом невмирущого прагнення людини до вибудовування власної гармонійної ідентичності у романі стає тривимірна головоломка – кубик Рубіка. Іграшка, що символізує рукотворну гармонію, побудовану на інтелектуальному зусиллі, яка дарує можливість наближення ідентичності до гармонійного стану, якщо людині вдасться правильно скласти всі його грані за кольорами. Кожний окремих фрагмент іграшки, маленький кубик (об'єм замкненого простору), може обертатися навколо себе, і неправильна позиція лише однієї деталі зводить нанівець увесь результат. Кубик має безліч комбінацій, на переконання Роси Монтеро 43.252.003.274.469.856.000, з яких лише одна – правильна. У творах письменниці метафора замкненого простору є оприсутненням материнського архетипу й унаочненням внутрішніх процесів свідомості персонажів.

Підрозділ 2.2.2. «Відкритий простір як спосіб де/реконструкції міфологічної основи ідентичності» розкриває особливості використання авторкою мотиву великого шляху для вибудовування героїнями постмодерністської ідентичності.

Продовжуючи розвивати стратегію де/реконструкції базових складових світогляду свого сучасника, Роса Монтеро досліджує потенціал структури класичного міфу у процесі конструювання ідентичності своїх персонажів, а також не обходить увагою іспанську національну міфотворчість. Мотив великого шляху є провідним у романах «Трепет», «Дочка людоджера», «Серце Тартару», але найхарактернішим він виступає у романі «Історія прозорого короля», де, вірна традиціям іспанської літератури, письменниця обирає тлом розгортання основних подій роману середньовічну Європу і лицарську подорож-ініціацію. Образ мандрівного лицаря, за О. Пронкевичем, є одним із базових символів «кастеляноцентристського міфу» й уособлює героїчний ентузіазм оновленої іспанської віри. Хоробрий лицар став беззаперечним символом Іспанії і високих духовних шукань загалом. Роса Монтеро філігранно виписує відтінки народних

уявлень, закладених в образ мандрівного лицаря, переписуючи при цьому його бурхливу подорож для жінки в ролі головної героїні. Так авторці вдається реконструювати зсередини стереотип лицарства й заповнити його жіночою енергією дії, яка не мала досі власного простору для волевиявлення. Мотив подорожі на структурному рівні виступає формальним поєднувальним маркером різнобічних фікціональних світів, що переплітаються, накладаються, перехрещуються і знову розходяться, щоб остаточно зійтись у фокусі письма.

Стратегія де/реконструкції стереотипного образу дозволила письменниці запропонувати власний код перепрочитання стосунків особистості та світу як Іншого. Символом ключа до розгадки мудрості світу в зазначеному романі стає ковчег із трьома священними книгами: «Смарагдова скрижаль» Гермеса Трисмегіста, «Некрономікон» Абдули Альхазреда та «Історія прозорого короля». Такий широкий гіпертекст необхідний авторці для активізації свого читача: комунікативне послання розшифрує той адресат, який звернеться до довідників, словників і додаткової інформації позатекстуального характеру, розбудує пунктирно позначений інформаційний простір. Дві з названих книжок («Некрономікон» та «Історія прозорого короля») є вигаданими, причому Некрономікон складає окремих феномен – своєрідний симулякр, копію тексту за відсутності оригіналу. Єдино можлива функція таких текстів – конструювати світ, а не відбивати попередньо існуючу реальність. «Смарагдова скрижаль» є фундаментальним документом герметизму (алхімії) і, за розповсюдженою легендою, містить рецепт виготовлення філософського каменя, а на іншому, духовно глибшому рівні вчить досвідченого алхіміка, як перетворити себе на вмістище чистого духу. Інтерпретація «Історії прозорого короля» потребує ширшого формату розвідки, тому зазначимо лишень, що йдеться про неспроможність людини, яка звикла жити у полоні міфів, відрізнити реальність від задекларованого у наративі. Так, ще одне одкровення повертає вектор шукань героїні ззовні всередину, з категорії «Інший» у категорію «Я», і підкреслює важливість набутого героїнею досвіду дії та відповідальності у процесі вибудовування ідентичності.

У **третьому розділі – «Наративна ідентичність у художній прозі Роси Монтеро»** – увагу дослідження сфокусовано на текстуальному аналізі саморефлексивних підходів у зрілій прозі Роси Монтеро. Наративна ідентичність розглядається тут як невід’ємна складова постмодерністської ідентичності.

У **підрозділі 3.1. «Тіло як принцип конструювання нарації про себе»** розглянуто взаємодію фізичного тіла та оповіді про себе у процесі конструювання героїнями Роси Монтеро власної ідентичності. У ході роботи увагу сконцентровано на дослідженні концепту тіла та значенні промовляння, чи то виписування власного життя, для успішного вибудовування постмодерністської ідентичності у романах «Дочка людожера» та «Історія прозорого короля» через присутність саме у цих текстах численних прикладів метанаративного письма.

Критична ревізія життєвого досвіду, здатність прийняти найнеприємніші моменти минулого (втрати рідних, зради, фізичні та моральні травми) і теперішнього (невдала кар’єра, розчарування у шлюбі) робить можливим вибудовування героїнями власної ідентичності. Але навіть коли жінкам вдається

звільнитися від штучних канонів суспільства, прийняти несталу оточуючу реальність, визнати химерність ілюзій, змиритися з втратами, залишається ще одна найбільш загрозлива і деспотична система – їхнє безжально мінливе тіло. Тіло, що перебуває у процесі постійних змін, не дозволяє героїням остаточно визначитись щодо образу свого «Я».

Через усвідомлення матеріальності власного тіла та можливість проговорювати чи виписувати свої переживання персонажі аналізованих романів (Лусія Ромеро, Фелікс Робле, Софія Сарсамала, Леола, Сребро та Фатма) формують комплексне нарративне уявлення про себе. Персонажі намагаються усвідомити, як тіло, що постійно змінюється, корелює з ідентичністю. Авторка застосовує оповідь як ключ до саморозуміння, а також усвідомлення розвитку західної культури й історії. Вона вивчає, як саморефлексивна оповідь використовується для розбудови й артикуляції власної ідентичності.

У романах Роси Монтеро оповіді й тіла є взаємоконструюючими. Саморефлексивні особливості текстів привертають увагу до матеріальності текстового тіла і можуть бути прочитані як метафори для нарративної розбудови героїнями своєї ідентичності. Як тіло впливає на шлях протагоністок до самовідкриття і самовизначення, так роман вивчає природу оповіді в термінах його текстуальної основи. Письменниця робить вдалу спробу простежити процес конструювання героїнями ідентичності, який містить не лише суб'єктивні й пізнавальні процеси її формування, але й шляхи, через які тіло виступає посередником у цих процесах. Герої Монтеро усвідомлюють неминучість старості, хвороб, проте оповідачам вдається перемогти свій страх і подолати онтологічне знесилення. Акт промовляння власної історії життя стає авторизованою формою захисту власного «Я» від остаточного зникнення, яким загрожує матеріальна природа тіла. Організація подій, укладання їх у власні історії стає інтерпретацією, що має породити гармонійну ідентичність.

У підрозділі 3.2. «Нарація як засіб де/реконструкції гендерної ідентичності у постмодерністському світі» проаналізовано мотив дезінтеграції, як такий, що відбиває світовідчуття сучасної людини. Герої Роси Монтеро постійно відчують наслідки неконтрольованої дезінтеграції, розпаду, руйнації, знищення, що породжує в них природну реакцію – страх і розчарування, і спонукає до саморефлексії. Щоб опанувати страх і подолати наслідки розчарування, персонажі включають свій болючий досвід в оповідь про власне життя, що іноді перетворюється на літературний проект («Дочка Людожера», «Історія прозорого короля»).

У підрозділі досліджено, як письмо допомагає героїням рефлексувати з приводу розпаду, розчарування, втрат і смерті та навіть долати їх завдяки своїй літературній діяльності. Письмо для героїнь досліджених романів Монтеро слугує засобом уникнути розчинення і не бути забутими прийдешніми поколіннями. Через аналіз значної кількості прикладів втрат у житті героїв Роси Монтеро у її романах «Дочка Людожера», «Історія прозорого короля», «Інструкції зі спасіння світу», «Серце Тартару», «Сльози у дощі» доведено, що позитивним результатом переживання та переосмислення цих втрат є надія, що наповнює їхнє існування. Вони пишуть, щоб подолати втрати і вчитися на них. Героїні визнають, що без

пережитих негараздів вони не змогли б по-справжньому пізнати себе і світ, не навчилися б цінувати життя. Варто зазначити, що цією концепцією просякнута вся іспанська література, її формулюванням переймався ще геній іспанського бароко Франсіско де Кеведо. Він стверджував, що людина не може пізнати життя доти, доки не розчарується в ньому, і формулював це як «шляхетне розчарування» (ісп. – noble desengaño).

Підрозділ 3.3. «Письмо про письмо»: нарація множинної жіночої ідентичності присвячений саморефлексивному голосу в текстах-сповідях («Дочка людоджера», «Серце Тартару») або текстах-мемуарах («Історія прозорого короля»), що є ефективним засобом дослідження жінкою власної ідентичності. Ця техніка стає частиною процесу критичної ревізії традиційних табу і застарілих міфів патріархальної свідомості щодо сексуальності та ролі жінки у суспільстві.

Аналіз романів «Дочка людоджера», «Серце Тартару», «Історія прозорого короля», «Інструкції зі спасіння світу» у цьому підрозділі продемонстрував, що за допомогою письма героїні романів Монтеро почуваються більш реалізованими як особистості у своїх патріархальних суспільствах. Творчий процес допомагає їм переосмислити і побудувати власну ідентичність. Незважаючи на певні перепони (осуд з боку чоловіка, щоденна виснажлива праця і небезпечність письма як такого), протагоністки триумфально завершують задумане і реалізують свою мрію. Героїні романів Монтеро відчують потребу в письмі, щоб пристосуватися до дезінтеграції власного світу у тій чи іншій формі, а також вбачають у ньому єдину можливість залишити після себе нащадків, чим перетворюють письмо на засіб подолання смерті. Акт саморефлексивного письма виконує у зрілій романістиці Монтеро рекуперативну функцію і, водночас, дає змогу героїням поділитися пережитим з іншими. Жінки прагнуть бути почутими, пишуть, щоб бути прочитаними й мати надію на воскресіння, через свого читача перебороти свою фізичну смерть.

Монтеро демонструє, що жінки можуть ставати сильними у процесі письма. Створивши свій роман, Лусія Ромеро помічає, що вона прекрасно почувається на самоті й цінує власну незалежність. Героїня починає розуміти і приймати світ у всьому його мінливому розмаїтті. Через письмо героїні вступають у нову сферу влади, яка традиційно асоціюється з чоловічим світоглядом. Протагоністки демонструють наміри публікувати свої твори, що є проявом їхньої високої самооцінки; вони впевнені, що мають щось досить цікаве, щоб передати іншим, і що їхні читачі насолодяться оповіддю їхнього життя.

У **висновках** узагальнено та підсумовано результати дослідження. У дисертаційній роботі на матеріалі романів Роси Монтеро «Дочка людоджера», «Серце Тартару», «Історія прозорого короля», «Інструкції зі спасіння світу» та «Сльози у дощі» визначено і проаналізовано художні стратегії конструювання постмодерністської ідентичності. Дослідження запропонованої теми переконливо довело, що вибудовування ідентичності є центром проблемного поля усієї прози Роси Монтеро. Найбільш перспективними й показовими для правильного розуміння творчого методу письменниці є художні стратегії де/реконструкції міфу та метанаративне письмо, що присутні в усіх аналізованих текстах у різному обсязі. Де/реконструкція міфу як художня стратегія вибудовування

постмодерністської ідентичності функціонує у текстах Монтеро на різних рівнях. Так, на змістовому рівні було зафіксовано звернення до тих міфів, що складають культурне підґрунтя західної цивілізації та обрані письменницею за принципом безпосередньої причетності до процесу формування іспанської національної ідентичності (антична філософія, давньогрецькі міфи, кельтська міфологія, арабські казки і християнські міфи). У процесі де/реконструкції авторка трансформує значення широковідомих міфологем і наповнює їх новими, незвичними смислами, що корелюють зі світовідчуттям сучасної людини. Таким чином вона залучає читача до процесу переосмислення, переформатування загальнолюдського досвіду й пошуку нових точок перетину просторів тексту і людини, інтра- та екстратекстуальних сенсів.

Роса Монтеро свідомо використовує прийом розмивання кордонів між реальним і фіктивним. Тримаючи читача у постійній інтелектуальній напрузі, письменниця змушує його пильнувати і докладати зусиль, щоб скласти власне судження щодо слів героїв і таким чином сформувані власне розуміння зображуваних подій.

Залучення письменницею гіпертекстуального простору призводить до створення багатшарового неієрархічного корпусу різнопланових фікціональних світів. Вона широко використовує художні метафори переходу як одну з форм відбиття транзитарної свідомості. На рівні структури авторка вдається до де/реконструкції архетипів, акцентуючи увагу на архетипі Великої матері як на фундаментальному, вихідному, що відповідає початковій стадії формування Его-свідомості. На поетикальному рівні письменниця де/реконструює стереотипи, що були закладені в основу формування гендерної ідентичності традиційного суспільства. Специфічним мотивом, обраним романісткою для вирішення поставленого завдання, є мотив одягу та гендерного перевдягання.

Переходячи від загальнокультурного до персонального, інтимного аспекту ідентичності сучасної людини, Монтеро обирає метанаративне письмо як плідну художню стратегію вибудовування власної Самості. Дана стратегія виконує функцію розбудови й артикуляції ідентичності, терапевтичну (допомагає долати страх смерті) та рекуперативну (замінює нащадків).

Використовуючи авторські художні стратегії конструювання постмодерністської ідентичності, Роса Монтеро продовжує розпочату в останній третині ХХ століття традицію руйнування патріархального світогляду як частини кастеляноцентристського міфу. Але письменниця не зупиняється на деконструкції стереотипів і канонів, що складають основу традиційного світосприйняття. Наступним кроком авторки є вибудовування нового постмодерністського міфу, зорієнтованого на андрогінну свідомість, з інкорпорованим у структурі ідентичності образом Іншого. Це спонукає читача задуматися над такими складними питаннями сучасного суспільства, як корупція, тероризм («Дочка людоджера»), маніпуляція суспільною свідомістю, релігійний фанатизм («Історія прозорого короля»), евтаназія («Інструкції зі спасіння світу») тощо. У своїй творчості письменниця постійно розширює горизонти пізнання і тонко відчуває виклики часу. Так, два останні її романи «Сльози у дощі» (2011) та «Вага серця» (2015) є яскравими прикладами рефлексії з приводу ідей постгуманізму, де гостро

постають питання міжвидової толерантності, технологічного майбутнього людини й долі людської ідентичності у світі асиміляції людини та андроїда. Таким чином, творчість Роси Монтеро є перспективною для подальшого ґрунтовного літературознавчого аналізу.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Основні публікації:

1. Романова С. В. Роль тіла у ритуалах переходу в романі Роси Монтеро «Історія прозорого короля» / С. В. Романова // Наукові праці: Науково-методичний журнал. – Т. 101. Вип. 88. Філологія. Літературознавство. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2008. – С. 56–60 (0,5 друк. арк.).

2. Романова С. В. Синтез саморефлексивної оповіді і прийняття матеріальності свого тіла як ключ до розуміння власної самості (на матеріалі роману Роси Монтеро «Дочка людоджера») / С. В. Романова // Сучасні літературознавчі студії. Модуси автобіографічного письма: зб. наукових праць. Вип. 7. Гол. ред. В. І. Фесенко. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2010. – С. 109–118 (0,6 друк. арк.).

3. Романова С. В. Пошук власної ідентичності як аспект самопізнання у прозі Роси Монтеро (2000–2008 рр.) / С. В. Романова // Наукові праці: науково-методичний журнал. – Т. 164. Вип. 152. Філологія. Літературознавство. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. П. Могили, 2011. – С. 101–107 (0,3 друк. арк.).

4. Романова С. В. Реалізація неоміфологічної свідомості крізь призму анімалістичної метафори у прозі Роси Монтеро / С. В. Романова // Літературний процес: методологія, імена, тенденції: зб. наукових праць (філологічні науки). – К.: Київський університет ім. Б. Грінченка, 2015. – № 5. – С. 113–118 (0,6 друк. арк.).

5. Romanova S. La metáfora del viaje y la búsqueda de la identidad propia en «*Historia del Rey Transparente*» de Rosa Montero / Svitlana Romanova // *Apuntes Hispánicos: revista*. – University of Toronto, Department of Spanish and Portuguese. – V. 12 – 2015 (0,4 друк. арк.).

Додаткові публікації:

1. Романова С. В. Оніричний досвід в іспанському жіночому романі / С. В. Романова // Актуальні проблеми філології та перекладознавства: зб. наукових праць. Частина II. Випуск 3. – Хмельницький: ХНУ, 2007. – С. 168–171 (0,3 друк. арк.).

2. Romanova S. Las instrucciones para encontrar a una misma. Narrativa, viaje y el «Yo» en «*Historia del Rey Transparente*» de Rosa Montero / Svitlana Romanova // I congreso de hispanistas de Ucrania: actas. – Kyiv, 2009. – P. 168–177 (0,4 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Романова Світлана Володимирівна. Художні стратегії конструювання постмодерністської ідентичності у романах Роси Монтеро. — Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.04 — література зарубіжних країн. — Чорноморський державний університет ім. Петра Могили, Миколаїв, 2015.

Дисертація є першою в українському літературознавстві спробою науково-критичного осмислення та аналізу прози сучасної іспанської письменниці Роси Монтеро на матеріалі її романів «Дочка людоджера», «Серце Тартару», «Історія прозорого короля», «Інструкції зі спасіння світу» та «Сльози у дощі». У роботі визначається місце її доробку в контексті історико-літературного процесу Іспанії кінця ХХ – початку ХХІ століть.

У дослідженні виявлені та проаналізовані авторські художні стратегії конструювання постмодерністської ідентичності, серед яких найбільш перспективними й показовими для правильного розуміння творчого методу письменниці є де/реконструкція міфу і метанаративне письмо. Продемонстровано, що у процесі де/реконструкції авторка трансформує значення широковідомих міфологем і наповнює їх новими, незвичними смислами, що корелюють зі світовідчуттям сучасної людини. Доведено, що наративна ідентичність є невід’ємною складовою постмодерністської ідентичності у романах письменниці.

Ключові слова: Роса Монтеро, література, написана жінками, конструювання ідентичності, постмодерністська ідентичність, гендерна ідентичність, жіноче письмо, де/реконструкція міфу, художня стратегія, стереотип, гендерне перевдягання.

SUMMARY

Romanova Svitlana. The strategies of construction of postmodern identity in Rosa Montero's novels. — Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Philology. Speciality 10.01.04 — literature of foreign countries. — Petro Mohyla Black Sea State University, Mykolaiv, 2015.

The thesis is the first systematic study of prosaic work by contemporary Spanish writer Rosa Montero (her novels *The Cannibal's Daughter*, 1997, *The Heart of the Tartar*, 2001, *Story of the Transparent King*, 2005, *Instructions For Saving The World*, 2008, *Tears in Rain*, 2011). The place of Rosa Montero's writing in the context of the literary and historical process of Spain at the end of the 20th and the beginning of the 21st centuries has been determined in this dissertation.

The research of the given subject has led to the conclusion that identity construction forms the central problem field of the whole prose of Rosa Montero. The artistic strategies of de/reconstruction of myth and metanarrative writing that were discovered in all the texts under investigation proved to be the most perspective and the most representative for the understanding of the writer's creative method.

The de/reconstruction of myth as the artistic strategy of the post-modernist identity construction is manifested in the texts by Rosa Montero on different levels. The analysis

of the content level allowed to fix the appeal to those myths that form the cultural basis of the Western civilization, and are chosen by the writer under the principle of the immediate involvement into the process of Spanish national identity formation (ancient philosophy, ancient Greek myths, Celtic mythology, Arabic tales and Christian myths). It has been revealed that during the process of de/reconstruction the author transforms the significance of the widely known mythologems and fills them with the new unusual contents which correlate with the contemporary person's world perception and motivates the reader to the process of re-examination, reformation of the human experience and to the search of the new intersection points of the space of the text and of the person, intra- and extratextual sense. It has been pointed out that the wide use by the author of the hypertextual space leads to the creation of multilayered and non-hierarchical frame of multi-faceted fictional worlds. The artistic metaphors of crossing have been examined as one of the forms of transient consciousness reflection.

The analysis of the structural level has confirmed that the author uses de/reconstruction of archetype by fixing attention on the archetype of the Great Mother as fundamental origin which corresponds to the initial phase of Ego-consciousness formation. The research of the poetical level of Rosa Montero's works testifies successful attempts of stereotypical de/reconstruction which were put in the base of gender identity formation of the traditional society. It has been proved that the motives of dressing and cross-dressing are the specific ones, chosen by the novelist for the solution of the formulated purpose.

It has been established that metanarrative writing as productive artistic strategy of the proper Self construction in Rosa Montero's writing performs the functions of modeling and articulation of the identity as well as the therapeutical function (which helps to overcome the fear of death) and the recuperative one (which replaces the descendants).

Key words: Rosa Montero, women's literature, postmodern identity, identity's construction, female writing, gender identity, de/reconstruction of myth, strategy, stereotype, cross-dressing.

АННОТАЦИЯ

Романова Светлана Владимировна. Художественные стратегии конструирования постмодернистской идентичности в романах Росы Монтеро. — Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.04 — Литература зарубежных стран. — Черноморский государственный университет им. Петра Могилы, Николаев, 2015.

Диссертация является первой в украинском литературоведении попыткой научно-критического осмысления и анализа прозы современной испанской писательницы Росы Монтеро на материале её романов «Дочь каннибала», «Сердце Тартара», «История прозрачного короля», «Инструкции по спасению мира», «Слёзы в дожде». В работе обозначено место её творчества в контексте историко-литературного процесса Испании конца XX – начала XXI века.

В исследовании выделены и проанализированы авторские художественные стратегии конструирования постмодернистской идентичности, среди которых наиболее перспективными и показательными для верного понимания творческого метода писательницы являются де/реконструкция мифа и метанарративное письмо. Продемонстрировано, что в процессе де/реконструкции автор трансформирует значение широко известных мифологем и наполняет их новыми, непривычными смыслами, что отвечает мироощущению современного человека. Доказано, что нарративная идентичность является неотъемлемой составляющей постмодернистской идентичности в романах писательницы.

Ключевые слова: Роса Монтеро, литература, написанная женщинами, постмодернистская идентичность, конструирование идентичности, гендерная идентичность, женское письмо, де/реконструкция мифа, художественная стратегия, стереотип, гендерное переодевание.